

اخوان المسلمين

**The Muslim Brotherhood
Circumstances Surrounding Its Stabishment**

Trends Research Advisory 2020

Persian translation published by
© Logos Publications 2025

اخوان المسلمین

سیاست‌ورزی یا افراطی‌گری؟

به اهتمام جمعی از پژوهشگران

مرکز پژوهشی و مشورتی ترندز

ترجمه

دکتر فائزه دینی

عنوان و نام پدیدآور:

اخوان المسلمین؛ سیاست‌ورزی یا افراطی‌گری؟
به اهتمام جمعی از پژوهشگران مرکز پژوهشی و مشورتی ترندز؛ ترجمه فائزه دینی.

مشخصات نشر: تهران، لوگوس، ۱۴۰۳

مشخصات ظاهری: ۲۵۳ ص.؛ مصور، جدول، ۲۱/۵×۵/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۶۱۳-۵۰-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

موضوع:

اخوان المسلمین (مصر)

اسلام و سیاست - تاریخ

فرقه‌های اسلامی

شناسه افزوده: فائزه دینی ۱۳۵۲-

شناسه افزوده: مرکز پژوهشی و مشورتی ترندز

رده‌بندی کنگره: D1۰۷T

رده‌بندی دیویی: ۹۶۲/۰۵۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۹۸۹۵۵۱۵

اخوان المسلمین: سیاست‌ورزی یا افراطی‌گری؟

به اهتمام جمعی از پژوهشگران مرکز پژوهشی و مشورتی ترندز
ترجمه خانم دکتر فائزه دینی

طرح جلد: مانی خنیاگر	ویراستار: دکتر صالح طباطبایی	
شمارگان: ۳۰۰	شابک: ۹۷۸۶۲۲۵۶۱۳۵۰۸	چاپ اول: ۱۴۰۳

برای اطلاعات بیشتر کد فوق را اسکن کنید و به وب‌سایت نشر لوگوس بروید.

قیمت: ۳۳۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً یا جزئاً، به هر شکل اعم از چاپ، فتوکپی، اسکن، صوت، تصویر یا انتشار الکترونیک بدون اجازه مکتوب از نشر لوگوس ممنوع است.

ایمیل: info@irlogos.com

تماس با مرکز پخش: ۰۹۰۲ ۱۵۴ ۰۰۴۲

فروشگاه برخط لوگوس: www.irlogos.com

فهرست

مختصری دربارهٔ.....	۱
مرکز پژوهشی و مشورتی ترندز.....	۱
چکیده.....	۳
پیش‌گفتار.....	۷
۱. اهمیت پژوهش.....	۱۰
۲. هدف پژوهش.....	۱۰
۳. پرسش‌های پژوهش.....	۱۰
۴. فرضیه‌ها و مبانی پژوهش.....	۱۱
۵. روش پژوهش.....	۱۲
۶. طرح و برنامه پژوهش.....	۱۳
فصل اول: چارچوب رویکرد به پدیدهٔ اسلام سیاسی.....	۱۵
۱.۱. الگوی نوگرایی (مدرنیسم).....	۱۸
۲.۱. الگوی مادی‌گرا/ مارکسیستی.....	۲۱
۳.۱. الگوی تاریخی نهادی.....	۲۳
۴.۱. الگوی زمینه‌گرا.....	۲۴
۵.۱. رویکرد فرهنگی / ذات‌گرایانه.....	۲۶
۶.۱. رویکرد تمدنی / فرهنگی.....	۲۷
۷.۱. رویکرد جنبش اجتماعی.....	۲۸
۸.۱. رویکرد ساختار فرصت سیاسی.....	۲۹
۹.۱. رویکردهای نظری به جمعیت اخوان المسلمین.....	۳۰
فصل دوم: زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی پیدایش اخوان المسلمین.....	۳۳
۱.۲. متغیرهای داخلی مؤثر در پیدایش اخوان المسلمین.....	۳۴
۲.۲. متغیرهای بین‌المللی.....	۵۷
فصل سوم: مبانی فکری جمعیت اخوان المسلمین.....	۶۹
۱.۳. خاستگاه‌های دور.....	۷۰
۲.۳. خاستگاه‌های جدید: اندیشمندان دوران نهضت.....	۸۶

۳.۳	خاستگاه‌های اسلامی معاصر	۹۹
فصل چهارم: پایه‌گذاران: حسن البنا، احمد السکری، و سید قطب اخوان میان		
۱۰۷	سازمان دهی و مرام عقیدتی	۱۰۷
۱۰۸	۱.۴ حسن البنا	۱۰۸
۱۲۲	۲.۴ سید قطب	۱۲۲
۱۳۱	۳.۴ احمد السکری	۱۳۱
فصل پنجم: جمعیت اخوان المسلمین: مبانی فکری		
۱۳۳	۱.۵ اهداف بنیادین	۱۳۳
۱۳۴	۲.۵ راه حل فقط اسلام است	۱۳۴
۱۳۵	۳.۵ اصلاح فراگیر	۱۳۵
۱۳۶	۴.۵ حق یا تفویض الهی	۱۳۶
۱۳۸	۵.۵ مبدأ حکم رانی	۱۳۸
۱۴۲	۶.۵ تکفیر و جاهلیت جامعه	۱۴۲
۱۴۴	۷.۵ جهاد و اعمال زور	۱۴۴
۱۵۱	۸.۵ اسلام: دین و دنیا	۱۵۱
نتیجه‌گیری‌های پایانی پژوهش		
۱۵۳		۱۵۳
فهرست منابع و مآخذ		
۱۵۹	منابع به زبان عربی	۱۵۹
۱۶۹	منابع غربی	۱۶۹
پیوست‌ها		
۱۷۳		۱۷۳
۱۷۳	پیوست ۱: برنامه و نگرش و شیوه جمعیت اخوان المسلمین (پیام حسن البنا به کنفرانس پنجم)	۱۷۳
۲۴۰	پیوست ۲: مروری بر مهم‌ترین مآخذ اسلامی اخوان المسلمین	۲۴۰
۲۲۲	پیوست ۳: خلاصه‌ای از زندگی‌نامه مهم‌ترین مآخذ فکری جمعیت اخوان المسلمین	۲۲۲

مختصری دربارهٔ مرکز پژوهشی و مشورتی ترندز

«مرکز پژوهشی و مشورتی ترندز» مؤسسهٔ پژوهشی مستقلی (تأسیس در ۲۰۱۴) است که به آینده‌نگری از منظر راهبردی و سیاسی و اقتصادی اهتمام می‌ورزد و موضوعاتی جهانی را که دارای نقاط اشتراک انسانی باشند بررسی می‌کند. از اهداف این مرکز تجزیه و تحلیل فرصت‌ها و چالش‌ها در زمینه‌های مختلف جغرافیای سیاسی کنونی و متغیرهای احتمالی مرتبط با آن است؛ همچنین می‌کوشد تا پاسخ‌ها و تفسیرهای علمی و واقع‌بینانه‌ای را که با ملاحظهٔ جنبه‌های تحلیل و نقد و آینده‌نگری، نقش مؤثری در سوگیری رویدادها دارند، ارائه نماید.

چکیده

- جمعیت اخوان المسلمین در سال ۱۹۲۸ به دست حسن البنا، که آن هنگام در دوره سلطه استعماری بریتانیا بر مصر، آموزگار مدرسه‌ای ابتدایی در شهر اسماعیلیه بود، پایه‌گذاری شد.
- پیدایش جمعیت اخوان المسلمین پیامد مجموعه‌ای از تحولات اجتماعی، مردم‌سالارانه، عمرانی و اقتصادی مصر در ثلث نخست سده بیستم بود. این تحولات، به‌ویژه با ناکامی نخبگان حاکم در ایجاد راه‌هایی عملی برای حل مشکلات موجود آن زمان، مجال مناسبی برای ظهور بسیاری از جنبش‌های اجتماعی و دینی‌ای که در جهت تغییر شرایط می‌کوشیدند فراهم آورد.
- جمعیت اخوان المسلمین از بستر اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مصر در ثلث نخست سده بیستم برای تشکیل پشتوانه اجتماعی در میان طبقات به‌حاشیه‌رانده شده و تنگ‌دستی که به اندیشه‌ها و رویکردهای این جمعیت باور داشتند بهره برد.
- شرایط بد اقتصادی، نبود عدالت اجتماعی و وجود اختلاف طبقاتی شدید در وضعیت اجتماعی اکثر گروه‌های جامعه مصر که در ثلث نخست سده بیستم به حاشیه‌رانده شده بودند و در فقر و تنگ‌دستی به سر می‌بردند بازتاب یافت، و

- چنین محیطی زمینه‌ساز پیدایش جمعیت اخوان المسلمین شد.
- گسترش جنبش‌های تبشیری در مصر در اثنای ثلث نخست سده بیستم یکی از دلایل ظهور جمعیت اخوان المسلمین بود، زیرا حسن البنا، پایه‌گذار این جمعیت، از این امر استفاده کرد و به رویارویی با این جنبش‌ها برخاست.
 - تعلیم و آموزش یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های دخیل در نگرش دگرگون‌ساز حسن البنا و جمعیت او بود که از آن در مطالب خود بهره بسیاری بردند و بهبود آن را که در سایه اشغال مصر از سوی بریتانیا رو به انحطاط نهاده بود خواستار شدند. تعلیم و آموزش همچنان ابزار مورد پسند اخوان المسلمین در نشر اندیشه‌ها و مرام‌شان است.
 - ویژگی بارز بستر تاریخی ظهور جمعیت اخوان المسلمین فعالیت‌های متمرکز فکری، سیاسی و دسته‌جمعی‌ای بود که در نزاع میان جریان‌های مختلف بر سر مسائلی چون هویت، تجدد (مدرنیته)، سرشت نظام حکومتی، و توسعه تجسم می‌یافت. جریان تجدد با اندیشه‌ها و دیدگاه‌های پذیرای غرب عامل مهمی در پیدایش جمعیت‌های دینی‌ای بود که به مخالفت با این رویکردها و اندیشه‌ها برخاستند و، در مقابل، نگرش‌های اسلامی بدیلی را آمیخته با اهدافی سیاسی پیش کشیدند.
 - ریشه‌های دیدگاه‌ها و اندیشه‌های مورد قبول اخوان المسلمین به خاستگاه‌های دوری چون افکار خوارج و ابن تیمیه و به خاستگاه‌های نزدیکی، عمدتاً متمرکز بر پیشگامان نهضت اسلامی، چون جمال الدین اسدآبادی، محمد عبده، محمد رشید رضا و ابوالاعلی مودودی می‌رسد.
 - جمعیت اخوان المسلمین از بدو پایه‌گذاری‌اش تشکیلات مدیریتی استواری داشت، و از ساختاری سلسله‌مراتبی، شامل یگان‌ها و واحدهای اداری و منطقه‌ای و سازمان‌های مرکزی، بهره‌مند بود. یکی از این تشکیلات شاخه نظامی جمعیت، معروف به «نظام خاص» (سازمان ویژه)، بود. جمعیت اخوان المسلمین شبکه‌ای از فعالیت‌ها و طرح‌های اجتماعی، آموزشی و اقتصادی، همراه با برنامه‌های آموزشی خاصی برای اعضای تازه‌وارد، مبتنی بر انضباط و همبستگی، دارد، و

تشکیلات مرکزی مخفی و سلسله مراتب هرمی اش همچنان تا به امروز بر پای بوده است.

- جمعیت اخوان المسلمین، از مرحله پایه‌گذاری اش در ۱۹۲۸ تا انقلاب سال ۱۹۵۲، متأثر از اندیشه‌های سنتی و قدیمی بنیان‌گذار خود، حسن البنا، بود که بر جنبه تبلیغی و بر کوشش در جهت اسلامی‌سازی جامعه و ساخت نمونه اسلامی حکم‌رانی به شیوه‌ای تدریجی و چندمرحله‌ای تمرکز داشت.

- سید قطب، نظریه‌پرداز جمعیت اخوان المسلمین، افکاری افراطی را پیش کشید و ملی‌گرایی سکولاری را که آن هنگام در مصر رو به گسترش بود نفی کرد. او نخستین اسلام‌گرایی بود که نبردی فرهنگی را بر ضد غرب اعلان کرد و، گذشته از این، باور داشت که جوامع اسلامی به حالت جاهلیت در عربستان پیش از اسلام بازگشته‌اند. او در نوشته‌هایش کاستی‌ها، ستم، فقر و سلطه‌گری آدمی و دل‌مشغولی اش را به قدرت که به او امکان می‌داد تا مطابق با منافع و اهدافش به وضع قانون بپردازد و مبانی عدالت و حق را تعیین کند، به تصویر کشید.

- با آن‌که شخصیت‌های محوری بسیاری هستند که تا حدودی در پیدایش جمعیت اخوان المسلمین و ایجاد رویکردهای کلی آن سهم داشتند، می‌توان حسن البنا و سید قطب را از مهم‌ترین این شخصیت‌ها برشمرد. شخصیت اول شالوده‌تشکیلاتی و عقیدتی جمعیت و اهداف کلی آن را بنیاد نهاد، حال آن‌که اندیشه‌های شخصیت دوم شالوده‌ای را که عمده سازمان‌های تندرو و تروریستی توجیهات خود را برای اعمال تروریستی‌شان و تشویق به براندازی رژیم‌های حاکم از آن برگرفتند، پایه‌ریزی کرد.

- اندیشه‌ها و مرام عقیدتی‌ای که حسن البنا آن‌ها را در انداخت معرفت‌تکیه‌گاه تشکیلات سازمانی و مدیریتی جمعیت اخوان المسلمین بود. این جمعیت کوشید تا این اندیشه‌ها و اصول را، به‌ویژه در برنامه سیاسی اش برای دستیابی به قدرت و سروری بر جهان، در عرصه واقعیت پیاده کند.

